

Sote- ja maakuntauudistuksen vastuuvastavalmistelijoiden tapaaminen

5.9.2017 Kuntatalolla

Tilaisuuden avaus ja Kuntaliiton terveiset - puheenvuoron tiivistelmä

Varatoimitusjohtaja Timo Reina, Kuntaliitto

Sote- ja maakuntauudistuksen valmistelussa syntyi perustuslakivaliokunnan kesäkuun lopun lausunnon ja maan hallituksen 5.7.2017 linjaaman uuden aikataulun myötä uusi tilanne. Tiekarttaa on sen seurauksena päivitettävä.

Uusi tilanne on aiheuttanut jonkin verran hämmennystä ja epäuskoakin asioiden etenemiseen sekä eri tahojen sitoutumiseen. Toisaalta molemmat, sekä perustuslakivaliokunnan lausunto että uusi aikataulu, ovat lisänneet merkittävästi mahdollisuutta siihen, että uudistus ehditään valmistella kunnolla sekä valtakunnallisesti että jokaisessa maakunnassa.

E erityisen tärkeää ja ajankohtaista on se, että maan hallitus teki budjettiriihessä viime viikolla päätöksiä uudistuksen valmistelun edellyttämästä resursoinnista.

Olennaista on, että valmistelu voi jatkua saumattomasti ja käytettävissä olevat resurssit ovat tiedossa ja että ne saadaan jouhevasti käyttöön.

Sillä vaikka aikaa on alkuperäistä suunnitelmaa enemmän, sitä ei ole yhtään liikaa ja kaikki aika kannattaa käyttää hyödyksi.

Tärkeää oli sekin, että kuntien valtionosuuksia ei lopulta leikattu valmistelun rahoittamiseksi. Se olisi sitä myös siitä syystä, että jokaista turhaa jännitettä kuntien ja maakuntien kesken pitää välttää.

Nyt ollaan rakentamassa itsehallintoa, ei vanhaa väliportaanhallintoa. Kunta ja maakunta on nähtävä rinnakkaisina toimijoina, joita johtavat isossa kuvassa samat asukkaat. Maakunta ei ohjaa kuntia eikä toisinpäin.

Sen sijaan kuntien ja maakuntien yhdyspintojen luomisessa on vielä paljon työtä. Tämä koskee hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä, erityisesti lasten nuorten ja perheiden palvelukokonaisuutta, alueiden käyttöä, elinkeinojen ja työllisyyden edistämistä jne.

Yhdyspintojen luomiseen tarvitaan lainsäädännön tukea, mutta vielä enemmän sopimista ja yhteisiä rakenteita, jotka tulee valmistella kunkin maakunnan omista lähtökohdista käsin. Lisäaika valmisteluun antaa tällekin nyt tilaa.

Maakuntien ja kuntien itsehallintoon kuuluu sekin, että niiden työnjaossa on laajasti liikkumavaraa ja sopimismahdollisuutta muun muassa alueellisten erityispiirteiden huomioimiseksi.

Tämä koskee erityisesti kasvupalveluita, elinvoiman luomista ja optimaalista työnjakoa näissä suurimmilla kaupunkiseuduilla.

Perustuslakivaliokunnan kannanottojen jäljiltä jää ristiriitainen olo. Suoria muutettaviksi edellytettäviä säätämisyjärjestys-asioita ei ollut monta, mutta samalla lausunnossa lukee, että perustuslainmukaisuus ”edellyttää sääntelyn perusrakenteiden kannalta olennaisia muutoksia sekä mahdollisesti lukuisia muutoksia sääntelyn yksityiskohtiin”. Kaikkeen ei myöskään otettu vielä kantaa.

Joka tapauksessa muutostarpeista keskeisin koskee aiemmin valittuun valinnanvapausmalliin liittyntä yhtiöittämisvelvollisuudesta luopumista ja kysymystä siitä, missä määrin julkisia hallintotehtäviä voidaan antaa muille kuin viranomaisille.

Lienee niin, että vasta kun valinnanvapauden ympyrä on neliöity asiallisesti, taloudellisesti ja poliittisesti kestäväällä ja hyväksyttävällä tavalla, voimme olla varmoja siitä, että uudistus kokonaisuudessaan etenee suunnitellusti.

Sote-valinnanvapaudesta lausutulla on heijastusvaikutuksia myös kasvupalvelulainsäädäntöön. Sen keskeiset ratkaisut oli kopioitu sotesta sillä erotuksella, että myös kunnat voivat omistaa kasvupalveluyhtiöitä. Nythän tosin kuntien rooli tuotannossa tulee myös soten osalta arvioida uudelleen - toivottavasti kiihkottomasti.

Toinen olennainen asia perustuslakivaliokunnan lausunnossa oli se, ”kunnan omaisuuteen liittyviin omaisuusjärjestelyihin kytketään kunnan itsehallinnon turvaava kompensatiojärjestely”, jotta uudistus on mahdollinen tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä. Tämä on nyt tärkeää valmistella erityisen huolellisesti siksi, että se on omiaan ehkäisemään kokonaisuuden kannalta mahdollisesti epätarkoituksenmukaisia omaisuusjärjestelyjä.

Kolmanneksi on syytä todeta, että maakuntien itsehallintoon jää tuon lausunnonkin valossa toivomisen varaa, vaikka valitut perusratkaisut näyttävätkin olevan perustuslain mukaisia.

Kaikesta huolimatta uudistuksen valmistelussa ratkaistuja asioita on jo paljon enemmän kuin avoimia kysymyksiä.

Toisaalta uudistuksen toimeenpanossa tulee varmasti esille sellaisiakin jo linjattuja ja pykäliksi muotoiltuja kysymyksiä, joiden uudelleenarviointi on paikallaan. Niitä nousee sekä kuntakentältä että maakuntien muusta valmistelusta. Näiden suhteen joustavuus ja herkkyyks myös tehtyjen linjausten muutoksiin olisi suurta viisautta.

Tässä salissa on paikalla keskeinen joukko suomalaisen hallintohistorian suurimman muutoksen johtajia.

Muutosjohtajan huoneentaulussa on tunnetusti kolme keskeistä vastattavaa kysymystä - tärkeysjärjestyksessä:

Miten minun käy?

Miksi tämä muutos on tehtävä?

Mihin olemme organisaationa menossa?

Nämä kysymykset ovat jokaisen valmistelusta vastaavan ja sen piirissä olevan mielessä ja huulilla. Vaikkei niihin aina ole suoria vastauksia, on niiden tunnistaminen ja avoin käsittely on äärimmäisen tärkeää.

Pitää muistaa, että edellä todetut kolme kovaa kysymystä eivät koske vain suoraan maakuntiin fuusioituvia organisaatioita ja siirtyvää henkilöstöä, vaan mitä suurimmassa määrin myös kuntia, jotka ainoina muutoksen piirissä olevina jatkavat toimintaansa, tosin uudistuneina.

Kuntien muutos ja sen edellyttämät tarpeet jäävät helposti katveeseen, mikä taas on kohtalokasta uudistuksen onnistuneelle toimeenpanolle ja viime kädessä sen tavoitteiden toteutumiselle.